

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, June 2021

**Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed Dışındaki Peygamberlere Yapılan Uyarıların
Analizi**

The Analyses of Warnings Made in the Holy Qur'an to the Prophets Except for
Muhammad

Mehmet Zeki DOĞAN

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı
Dr., Presidency of Religious Affairs
Van/Turkey

mehmetzekidogan@hotmail.com

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0003-3328-7565

Atıf: Doğan, Mehmet Zeki. "Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed Dışındaki
Peygamberlere Yapılan Uyarıların Analizi". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2021): 102-135

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.908039>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 01 Nisan / April 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 11 Mayıs / May 2021

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran / June 2021

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a
plagiarism software. <http://dergipark.org.tr/rteuifd>

Copyright © Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Divinity, Rize, 53100 Turkey. All rights
reserved

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed Dışındaki Peygamberlere Yapılan Uyarıların Analizi

Öz: Yüce Allah, insanları doğru yola iletmek ve onları kötülüklerden sakındırmak için peygamberler göndermiştir. Onlar Allah'tan aldıkları bu kutsal görevi günahlardan uzak durarak ve ümmetlerine örnek olacak şekilde eksiksiz ifa etmişlerdir. Ancak beşer olmaları hasebiyle peygamberlerden de bazen küçük hatalar sâdır olabilmiş ve Kur'ân'da onların bu hatalarından ötürü uyarıldıkları beyân edilmiştir. Peygamberlerin bu uyarıları, onların resûl yönleriyle değil, doğrudan içtihatları sebebiyle evla olanı terk etmeleriyle ilgilidir. Neticede Allah'ın, onları bu hataları üzerinde bırakmayarak doğru yönde uyarılmış olduğu açıktır. Peygamberler ise yapılan bu uyarılar karşısında en ufak bir ihmale kapılmadan gösterilen doğruya yönelerek kemale ermişlerdir. Bu çalışmada ilk önce peygamberlere yapılan uyarıların anlaşılmasında en etkin amillerden biri olan ismet sıfatının kavramsal içeriği ile ilgili kelâmî mezheplerin görüşleri ve itâb kavramı incelenmiş, ardından da Kur'ân'da yaptıkları hatalarından dolayı pişmanlık duyan ve bu yönde uyarıldıkları zikredilen peygamberlerden Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd, Hz. Süleymân ve Hz. Yûnus'a yapılan itâb âyetleri mümkün mertebe mezhebî tartışmalara dalmadan analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Peygamberler, İsmet, Hata, Uyarı.

The Analyses of Warnings Made in the Holy Qur'an to the Prophets Except for Muhammad

Abstract: Almighty Allah sent prophets to guide mankind to the right path and forbid them from sins. Thus, the prophets precisely performed this holy mission they received from Allah by staying away from sins so that they would set an example to their ummah. However, since the prophets are human, sometimes, they also made some slight mistakes; and it is stated in the Qur'an that they therefore were warned due to these mistakes. As can be understood from the verses, the warnings made to the prophets are not related to their prophethood but to their abandonment better decision based on their direct ijti had. As a result, it is clear that Allah did not leave them on their mistakes but warned them in the right direction. And, in the face of these warnings, the prophets also attained perfection by turning to the truth without showing slightest negligence. In this study, the concept of itâb and the views of Kalam sects related to conceptual content of virtue attribute, one of the most effective agents in comprehending the warnings made to the prophets was initially investigated, and then, the verses in which warnings are clearly mentioned in Qur'an about prophets such as Adam, Noah, Moses, David, Solomon and Jonah, who made faults and regretted them, were tried to be analyzed without engaging in sectarian disputes as much as possible.

Keywords: Qur'an, Prophets, Virtue, Mistake, Warning

تحليل التحذيرات الواردة في القرآن للأنبياء غير محمد صلى الله عليه وسلم

الخلاصة: لقد أرسل الله سبحانه وتعالى الأنبياء لإهداء الناس إلى الصراط المستقيم وابعادهم عن الشر. وقد أدى الأنبياء هذا الواجب المقدس الذي تلقوه من الله ليكونوا قدوة لأمتهم واجتنابهم عن الذنوب. ومع ذلك، بما أن الأنبياء هم بشر، فقد ظهرت منهم أحياناً بعض الأخطاء البسيطة؛ وبسبب هذه الأخطاء قد حذرهم الله في القرآن. إن التحذيرات التي وجهت للأنبياء لا تتعلق بجانب نبوتهم بل بتركهم القرار الأفضل بسبب اجتهادهم. إلا أن الله تعالى لم يتركهم على هذه الأخطاء بل حذرهم. ولقد وصل الأنبياء إلى الكمال باللجوء إلى الحق دون إظهار أي نقص في مواجهة هذه التحذيرات. في هذه الدراسة، سنناقش أولاً آراء الفرق حول مفهوم العصمة التي أكثر فاعلية في فهم التحذيرات التي وجهت للأنبياء ومفهوم العتاب. وبعد ذلك قد تحاولت الآيات التحذيرية للأنبياء الذين ظهرت أخطاؤهم في القرآن وندموا على أخطائهم كآدم ونوح وموسى وداود وسليمان ويونس بما لا يدخل في نقاشات طائفية قدر الإمكان.

الكلمات المفتاحية: القرآن، الأنبياء، العصمة، الخطأ، الإنذار

GİRİŞ

Yüce Allah, insana akıl, irade ve düşünme gibi birçok yetenek vermiş, bununla birlikte lütfunun ve rahmetinin bir sonucu olarak her topluma kendi içlerinden peygamberler seçip göndermiştir.¹ Peygamberler de Yüce Allah'ın bahşettiği bu kutsal görevi hakkıyla ifa etmiş ve insanları doğru yola davet etmişlerdir. Peygamberler insanları hakka davet ederken terğîb ve terhîb yöntemine başvurarak iman edip sâlih amel işleyenleri cennetle müjdelemiş, inkâr edenleri ise cehennem azabı ile uyarılmışlardır.² Böylece peygamberler insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını hem tebliğ etmişler hem de uygulamalı olarak onlara örnek ve rehber olmuşlardır.

Peygamberleri bizlere en doğru ve en sağlam bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm anlatmaktadır. Zira insan ürünü olan her şeyde hata ve yanılma ihtimali varken, İlâhî kaynaklı olan Kur'ân-ı Kerîm'de ise hata ve yanılma yoktur. Bu nedenle peygamberlerle ilgili bilgileri doğru anlamının en güzel yöntemi Kur'ân'a başvurmaktır. Çünkü Kur'ân'daki bilgiler sağlam, objektif ve abartısızdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de "resûl" ve "nebî" sözcükleriyle ifâde edilen Peygamber kelimesi, Farsça'da "haber getiren" anlamında olup ilk dönemlerden itibaren bu şekilde Türkçe'ye geçmiştir.³ Kur'ân'da türevleriyle birlikte seksen defa geçen "nebî"

¹ Fâtır 35/24.

² en-Nisâ 4/165; el-En'âm 6/48.

³ Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/257.

kelimesi⁴, sözlükte “haber veren, doğru yol,⁵ makamı yüksek ve yüce olan” anlamlarına gelmektedir.⁶ Kavram olarak da “Yüce Allah’tan haber alan,⁷ O’nunla akıl sahibi kulları arasında elçilik yapan,⁸ melek aracılığıyla kendisine vahiy verilen, kalbine ilham edilen veya sadık rüyalar gören⁹” insanlara denir. Sözlükte “gönderilen, risâlet görevini ifâde eden,¹⁰ sözü ve mesajı taşıyan”,¹¹ anlamına gelen “resûl” kelimesi de türevleriyle beraber Kur’ân’da beş yüzden fazla geçmektedir.¹² Dinî literatürde ise “Yüce Allah’ın bütün mahlukata hükümlerini tebliğ etmek için kendisine melek aracılığıyla yeni bir kitap gönderdiği insana “resûl” denir.”¹³ Resûl kelimesi Kur’ân’da genellikle peygamberler¹⁴ bazen melekler¹⁵ bazen de peygamber ve sahâbesi¹⁶ için kullanılmaktadır.¹⁷

Muhammed b. Sâib el-Kelbî (ö. 146/763), Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ (ö. 207/822) ve Seyyîd Şerîf el-Curcânî (ö. 816/1413) gibi bazı İslâm âlimleri resûl ve nebî kavramları arasında fark olduğunu, her resûlün nebî olduğunu ama her nebînin resûl olamadığını ifâde etmişlerdir. Kendisine yeni bir kitap gönderilene resûl, önceki bir resûlün kitabını tebliğ edene ise nebî dedikleri için resûlün nebîden daha üstün olduğunu söylemişlerdir.¹⁸ Âlimler bu kavramlar arasında bir ayırım yapmışlarsa da Kur’ân’da da böyle bir fark bulunmamaktadır. Zira resûl ve nebî kavramlarının yer aldığı âyetler birlikte değerlendirildiğinde bu iki terimin kitap, hüküm, hikmet, uyarıcı ve müjdeleyici gibi ortak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Kur’ân’da

---

⁴ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu’cemu’l-Müfhehres li Alfâzi’l-Kur’âni’l-Kerim* (Beyrut: Dâru İhyai’t-Türasi’l-‘Arabî, ts), 686-687.

⁵ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbu’l-‘Ayn*, thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Sâmirâî (b.y.: Dâru Mektebeti’l-Hilâl, ts.), 4/179.

⁶ Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal Râğîb el-İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi’l-Kur’ân*, çev. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu (İstanbul: Yarı Yayınları, 2015), “nebî”, 958-961; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab* (Beyrut: Dâru’s-Sadr, ts), “nebî”, 1/162.

⁷ Ferâhîdî, *Kitâbu’l-‘Ayn*, 4/179; İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “nebî”, 1/162.

⁸ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi’l-Kur’ân*, “nebî”, 960.

⁹ Ebî Hasen Alî b. Muhammed b. Alî el-Curcânî, *et-Ta’rifât* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2013), “nebî”, 235.

¹⁰ Curcânî, *et-Ta’rifât*, “resûl”, 113; İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “resûl”, 11/281.

¹¹ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi’l-Kur’ân*, “resûl”, 398.

¹² Abdülbâkî, *el-Mu’cemu’l-Müfhehres li Alfâzi’l-Kur’âni’l-Kerim*, 313-320.

¹³ Curcânî, *et-Ta’rifât*, “resûl”, 113; “nebî”, 235.

¹⁴ Âl-i İmrân 3/144; el-Mâide 5/67; el-En’âm 6/48; et-Tevbe 9/128; eş-Suarâ 26/16.

¹⁵ Hûd 11/77, 81; el-Ankebût 29/31; ez-Zuhruf 43/80; el-Mürselât 77/1; et-Tekvîr 81/19.

¹⁶ el-Mü’minûn 23/51.

¹⁷ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi’l-Kur’ân*, “resûl”, 398.

¹⁸ Curcânî, *et-Ta’rifât*, “resûl”, 113-114; “nebî”, 235.

resûllere kitap verildiği belirtildiği gibi¹⁹ nebîlere de kitap,²⁰ kitap ile birlikte hikmet²¹ verildiği ifade edilmektedir.

Kur'ân'da geniş yer tutan önemli konulardan biri, peygamberler hakkında bilgi veren kıssalardır. Peygamberlerin bir kısmının kıssaları Kur'ân-ı Kerîm'de zikredilmiş, bir kısmının ise zikredilmemiştir.²² Kıssaları hakkında bilgi verilen Peygamberlerden yirmi beş tanesinin ismi Kur'ân'da geçmektedir.²³ Ayrıca Kur'ân'da Zülkarneyn,²⁴ Lokmân²⁵ ve Üzeyr²⁶ hakkında da bilgi verilmektedir. Ancak bu üç kişinin peygamberliği hakkında âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır.²⁷ Aynı zamanda Kur'ân bütün peygamberlerin aynı dereceye sahip olmadığına da dikkat çekmektedir.²⁸ Nitekim onların içinde azim sahibi olan büyük peygamberler bulunmaktadır.²⁹

Kur'ân'da yer alan önemli meselelerden biri de peygamberleri uyaran âyetlerdir. Bu uyarılar, peygamberlerin beşer yönünü ortaya koymakta ve bunun nasıl anlaşılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Zira peygamberlerin resûl ve beşer yönüyle iki önemli özellikleri bulunmaktadır. Resûl yönleri, peygamberlerin daha çok ismet sıfatıyla ilgilidir. Yeme, içme, kalkma, oturma, evlenme ve hastalanma gibi beşerî yönleri de peygamberlerin içtihatları ile ilgilidir. Peygamberleri doğru anlamının en güzel yolu, bu her iki yönü birlikte idrak etmektir. Bir yönü diğeri adına görmezlikten gelmek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Çağımızda bu çizgiyi aşan ve onları olduğundan fazla kutsayan yaklaşımlar için Kur'ân en güzel ölçüttür. Böylece onlar, indirgemeci ve yüceltici yaklaşımlardan da korunmuş olmaktadır.³⁰

¹⁹ el-Hadîd 57/25.

²⁰ el-Bakara 2/213.

²¹ Âl-i İmrân 3/81.

²² en-Nisâ 4/164.

²³ Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr el-Kaysî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, (Beyrut: Dâru İhya-i't-Türasi'l-'Arâbî, 1997), 1/513.

²⁴ el-Kehf 18/83.

²⁵ Lokmân 31/12-13.

²⁶ et-Tevbe 9/30.

²⁷ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et- Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2014), 10/208-209; Ebû 'Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi'u li Ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdunî, İbrâhîm el-Atfîş (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Misriyye, 1964), 11/45; Muhammed Tâhir b. 'Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Beyrut: Müessesu't-Târîh, ts), 10/69.

²⁸ el-Bakara 2/253.

²⁹ el-Ahkâf 46/35.

³⁰ Saffet Sancaklı, "Hz. Peygamber'in Bazı Nitelikleri Açısından Kur'ân-ı Kerîm'de Kendisini Uyarın Âyetlerin Analizi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 15/3 (2002), 435.

Konuya katkı sunma adına bu çalışmada peygamberlerin hem resûl hem de beşer yönünü dikkate alarak uyarı âyetleri tahlil edilmektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları çerçevesinde burada Hz. Muhammed dışındaki peygamberleri uyarıcı âyetler analiz edilmektedir. Zira ülkemizde Hz. Peygamber hakkındaki uyarı âyetlerini analiz eden birçok çalışma bulunmaktadır.³¹ Ancak ülkemizde geçmiş peygamberlere yönelik uyarı içeren âyetleri konu alan çalışmaların bulunmaması ve bu açıdan yapılan çalışmalara katkı sağlayacak olması yönüyle, bu araştırma ayrı bir önem taşımaktadır. Bu yüzden peygamberleri uyarıcı âyetleri daha doğru anlayabilmek için öncelikle onlarda bulunması gereken ismet sıfatının içeriği ve boyutu üzerinde durulacaktır.

1. Peygamberlerin İsmet Sıfatı

İslam inancına göre peygamberler, insanlar arasından seçilmiş en üstün şahsiyetlerdir. Peygamber olmaları hasebiyle de diğer insanlardan üstün bazı özelliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bunların başında da ilâhî vahye mazhar olmaları gelmektedir. Ayrıca risâlet görevlerini tam manada yapabilmeleri için doğruluk manasına gelen sıdk, güvenilirlik anlamındaki emânet, aldığı vahyi insanlara ulaştırma manasındaki tebliğ, akıllı olmayı ifâde eden fetânet ve günahsız anlamına gelen ismet gibi sıfatlara da sahip olmaları gelmektedir.³² Peygamberlerde bulunması zorunlu olan bu sıfatların nüvesini ise ismet sıfatı teşkil etmektedir.

Sözlükte “yakalamak, alıkoymak, yapışmak³³ ve kötülüklerden korumak”³⁴ gibi anlamlara gelen ismet sözcüğü *عصم* fiilinden türemiş bir isimdir. Terim olarak da

---

³¹ Abdülbaki Turan, “Kur’ân-ı Kerîm’deki İtâb Âyetleri”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 56-75; Mesut Okumuş, “Kelâm-ı İlâhî Oluşunun Kanıtı Olarak Hz. Peygamber’e Yönelik Uyarı ve Tehditler”, *İslâmî İlimler Dergisi* 1/1 (Bahar 2006), 27-49; Sancaklı, “Hz. Peygamber’in Bazı Nitelikleri Açısından Kur’ân-ı Kerîm’de Kendisini Uyarıcı Âyetlerin Analizi”, 435-466; Recep Demir, “İtâb Âyetlerinin Şîî Yorumu: Taâtâbâî Örneği”, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (Nisan 2016), 1047-1082; Süleyman Pak, “Kur’an’da Hz. Peygamber’in Günah İşleme İmkânı (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği)”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16/32 (2017), 641-669; Serikjan Kendibay, “Kur’an’da İtâb Âyetleri Çerçevesinde Hz. Peygamber (s.a.s)’e Yapılan Uyarılar”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 3 (2017), 31-49; Ahmet Özdemir, “Fahreddin Râzî’de Peygamberlerin İsmet Meselesi”, *Turkish Studies* 13/9 (2018), 195-212.

³² ‘Abdusselâm b. İbrâhîm el-Lekkânî, “*Şerhu Cevhereti’t-Tevhid*”, Muhammed Muhyeddîn b. ‘Abdulhamîd’in en-Nazmu’l-Ferîd bi Şerhi Cevhereti’t-Tevhid ile birlikte (Mısır: Matbatu’sa’ade, 1955), 178-181.

³³ İsfahânî, *Müfredâtu’l-Elfazi’l-Kur’ân*, “asm”, 661.

³⁴ Ferâhidî, *Kitâbu’l-‘Ayn*, 1/313; Ebî Hüseyin ‘Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ, *Mu’cemu Mekâyisi’l-Luğa*, thk. ‘Abdusselâm Muhammed Hârûn (Dimeşk: Dârü’l-Fikr, 1979), 4/331; İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “asm”, 12/403.

“Yüce Allah'ın, peygamberlerini temiz bir yaratılışa sahip kılmak, bedensel üstünlüklerle donatmak, onlara zafer nasip etmek, iç huzur vermek ve başarı vermek suretiyle kendilerini korumak” anlamlarına gelmektedir.³⁵ Bu tanıma göre, peygamber olacak kişinin daha küçük yaştan itibaren gözetildiği, ruhî, bedenî ve ahlakî üstünlüklerle donatıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Kur'ân'da Hz. Musa'nın daha çocukluk yıllarından itibaren Yüce Allah'ın gözetimi altında olduğu bildirilmektedir.³⁶ Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. 175/791) ve Ebî Hüseyin 'Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ (ö. 395/1004), kök anlamından hareketle ismet kelimesini “Yüce Allah'ın kötülüklerden muhafaza etmesi” şeklinde tarif etmişlerdir.³⁷ Cürçânî (ö. 471/1079) ise peygamberlerin ismetini “kendilerinde günah işleme melekesi olmasına rağmen günahattan kaçınmaları” şeklinde tanımlamıştır.³⁸ İsmet sıfatıyla ilgili birbirine yakın bu tanımlardan elde edilen sonuç, suç işleme gücü peygamberlerden alınmadığı halde Yüce Allah tarafından onların toplum nazarında itibarlarını düşürecek fiil ve davranışlardan korunmuş olduklarını göstermektedir.

İsmet sözcüğü, türevleriyle birlikte Kur'ân-ı Kerîm'de on üç defa geçmektedir.³⁹ Bu sözcük Kur'ân'da Hz. Peygamber'in Allah tarafından korunduğunu⁴⁰ ve kıyamet gününde Allah'ın azabından inanmayanları koruyacak hiç kimsenin bulunmayacağını ifâde etmek için kullanılmaktadır.⁴¹ Ayrıca ismet sözcüğü Kur'ân'da Hz. Nûh'un tufanda hiçbir şeyin insanı Allah'ın azabından kurtaramayacağını⁴² ve Hz. Yûsuf'un iffetli davrandığını beyân etmek için yer almaktadır.⁴³ Aynı zamanda Allah'ın ipine sınımsız sarılmayı⁴⁴ ve tutunmayı⁴⁵ emretmek için de ismet sözcüğü Kur'ân'da geçmektedir. Bu sözcük peygamberlerin sıfatı olarak Kur'ân'da geçmemekle birlikte Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) ve

³⁵ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazî'l-Kur'ân*, “asm”, 662.

³⁶ Tâhâ 20/39.

³⁷ Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, 1/313; İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyîsî'l-Luğa*, 4/331.

³⁸ Cürçânî, *et-Ta'rifât*, “asm”, 153.

³⁹ Abdulbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Alfâzî'l-Kur'âni'l-Kerim*, 463.

⁴⁰ el-Mâide 5/67.

⁴¹ el-Mü'min 40/33.

⁴² Hûd 11/43.

⁴³ Yûsuf 12/32.

⁴⁴ en-Nisâ 4/146, 175; el-Hac 22/78.

⁴⁵ Âl-i İmrân 3/101.

Fahrüddin Râzî (ö. 606/1209) gibi âlimler bazı âyetlerle⁴⁶ onların masumiyetlerini kanıtlamışlardır.⁴⁷

Âlimler, peygamberlerde ismet sıfatının bulunması konusunda ittifak etmişlerdir. Ancak ismet sıfatının kapsamı ve hakikati konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu sıfatın peygamberlik öncesi-sonrası, küçük-büyük, kasıtlı-kasıtsız günahlarda söz konusu olabileceği için, bu meselede birbirinden farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Peygamberlerin ismet sahibi olduğu bu alanları itikâd, tebliğ, fetva ve fiilleri biçiminde ele almak mümkündür.

Ümmetin çoğunluğuna göre itikâdî konularda peygamberler, risâlet öncesi ve sonrası küfür ve şirkten uzak bir inancı benimsemişlerdir. Bu konuda günah işlemeyi küfür sayan Haricilerin Fudayliye kolu ile peygamberlerin takiiye yoluyla küfür gerektiren bir eylemi yapabileceklerini iddia eden Şia'nın İmamiyye fırkası aksi bir görüşü ileri sürmüşlerdir.⁴⁸

Peygamberlerin itikâdî konularda ismet sahibi olduklarına, küfür ve şirkten uzak kaldıklarına; Allah, iman ve tevhit ilkesine bağlı kaldıklarına Kur'ân'da da ifâde edilmektedir.⁴⁹ Zira dinin esası olan bir meselede peygamberler, tevhit ilkesine aykırı davranmış olsalardı, davaları başarısız olacaktı ve güvenleri de kalmayacaktı.

Âlimler, peygamberlerin tebliğ konusunda da ismet sahibi olduğuna dikkat çekmişlerdir. Çünkü Kur'ân'da peygamberlerin tebliğde yalan söylemediklerine, emin olduklarına,⁵⁰ vahyi değiştirmediklerine dair birçok âyet bulunmaktadır.⁵¹ Ayrıca peygamberlerin yalan söylemediklerine, vahyi bilerek veya bilmeyerek değiştirmediklerine ve ona ihanet etmediklerine dair ümmetin icmâsı bulunmaktadır.⁵² Şayet peygamberler tebliğde tahrifat yapmış olsalardı veya yalan

⁴⁶ el-Enfâl 8/20,46; Yûnus 10/15; el-İsrâ 17/73-74; el-Ahzâb 33/57.

⁴⁷ Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el- Mâtürîdî es-Semerkindî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, thk. Mecdî Bâslûm (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2005), 6/19-20; 8/411-412; Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî, *Mefâtilu'l-Ğayb* (Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-'Arabî, 1420), 26/400.

⁴⁸ Sa'uddîn Mes'ûd b. Ömer b. 'Abdillâh et-Teftâzânî, *Şarhu'l-Mekâsîd fi'İlmi'l-Kelâm*, (Pakistan: Dâru'l-Me'ârifî'n-Nu'mâniyye, 1981), 2/193.

⁴⁹ el-Enbiyâ 21/25.

⁵⁰ eş-Suarâ 26/125.

⁵¹ el-Hâkka 69/44-47.

⁵² Râzî, *İsmetu'l-Enbiyâ*, tkd. Muhammed Hicâzî (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1986), 39.

söylemiş olsalardı, onların inandırıcılıkları kalmazdı ve onlara duyulan güven de yok olacaktı.

Peygamberlerin fetva konusunda da bilerek hata yapmayacaklarına dair ümmetin icmâsı bulunmaktadır. Ama bilmeyerek hata yapma konusunda ise âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır.⁵³

Peygamberlerin fiil ve davranışlarıyla ilgili ismet meselesini Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1209), beş kısma ayırmıştır. Bunların bir kısmına göre peygamberler küçük ve büyük günah işleyebilir. Bu düşünceyi Haşeviyye grubu savunmaktadır. Bunların diğer bir kısmına göre peygamberlerin büyük günah işlemeleri mümkün değildir. Yüz kızartıcı olmamak şartıyla sehven peygamberlerin küçük günahları işlemeleri mümkündür. Mu'tezile âlimlerinin çoğu bu görüşü tercih etmektedir. Peygamberlerin bilerek küçük ve büyük günah işlemelerini caiz görmeyen Ebû 'Alî el-Cübbâ'ye (ö. 303/926) göre onlar, sadece bilmeden te'villerinde (içtihatlarında) hata yapabilirler. Nazzâm'a (ö. 231/845) göre de peygamberler, bilerek küçük ve büyük günah işlemeleri mümkün değildir. Onlar ancak yanılarak ve unutarak günah işlemeleri mümkündür. Bilgilerinin daha fazla olmasından dolayı bilmeden yaptıkları bu günahlardan bile sorumlu olacaklarını ve bu nedenle de uyarıldıklarını ileri sürmektedir. Peygamberleri bütün günahlardan uzak tutan Şia'ya göre ise onlar, bilerek veya bilmeyerek, küçük ya da büyük bütün günahlardan korunmuş olup onlardan hiçbir günah sâdır olmayacaktır.⁵⁴

Peygamberlerin ismet sahibi olmanın vakti konusunda da âlimler arasında ihtilaf bulunmaktadır. Âlimlerin bir kısmı ismet sıfatının peygamberlik dönemiyle sınırlı olduğunu savunmakta diğer bir kısmı da ismet sıfatının hem peygamberlik öncesi hem de sonrası için geçerli olduğunu ifâde etmiştir. Şia'ya göre peygamberler, doğumlarından itibaren masumdurlar ve bütün günahlardan korunmuşlardır. Mu'tezilenin çoğunluğuna göre de peygamberler, risâletten önce büyük günah işlemezler, buluş çağına ermelerinden sonra da masumdurlar. Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre ise peygamberlerin masumiyeti nübüvvet vaktiyle başlamaktadır. Zira Ehl-i sünnete göre peygamberlerin nübüvvetten sonra büyük

---

⁵³ Râzî, *'İsmetu'l-Enbiyâ*, 39.

⁵⁴ Râzî, *'İsmetu'l-Enbiyâ*, 40.

günah işlemleri ve bilerek de küçük günah işlemleri caiz değildir. Bilmeden işlemiş oldukları küçük günahlarda da ısrar etmemişlerdir.⁵⁵

Peygamberlerin ismet sıfatının niteliği konusunda itikâdî mezhepler arasında da ihtilaf bulunmaktadır. Bu yüzden itikâdî mezhepler ismet sıfatını farklı şekillerde yorumlamışlardır. Peygamberlerin risâletten sonra büyük günah işleme iradelerini ortadan kaldıran ve onların melekler gibi masum olduğuna dikkat çeken Eş'ariler'e göre ismet, Yüce Allah'ın peygamberlere tâati vermesi ve mâsiyeti vermemesidir.⁵⁶ Nitekim Eş'ariler'e göre peygamberlerin risâletten önce küçük günah işlemleri mümkündür. Ama nübüvvetten sonra hataen işledikleri küçük günahlar dışında hiçbir günahı işlemleri mümkün değildir.⁵⁷ Peygamberleri itâate zorlamayan ve onları günah işlemekten de âciz bırakmayan bir anlayışı benimseyen Mâtürîdîler'e göre ise ismet sıfatı, Yüce Allah'ın peygamberlere vermiş olduğu bir lütfu ve ihsanıdır. Peygamberlerin iradeleri baki kalmakla birlikte, bu lütfu ve ihsan onları sürekli iyilikleri yapmaya ve kötülüklerden de uzak durmaya yönlendirmektedir.⁵⁸

Bütün bunlardan, peygamberlerin tebliğ konusunda asla hata yapmadıkları, büyük ve yüz kızartıcı küçük günahlardan kendi iradeleriyle uzak durdukları anlaşılmaktadır. Zira günah işleme gücü olmayan bir peygamberin ismet sıfatıyla övgüye mazhar olması mantık açısından uygun değildir. Ayrıca akıl, mantık ve din peygamberlerin masum olmalarını gerekli kılmakta ve onların bilerek günah işlemediklerini ortaya koymaktadır. Nitekim bilerek günah işleyen bir peygamberin başkasına günah işlememesini dile getirmesi tutarlılık yönünden normal karşılanmamaktadır. Çünkü risâlette en önemli husus doğruluk ve güvenilirliktir. Bu özelliklere sahip olmayan bir peygamberin toplumu etkilemesi ve kitleleri ikna etmesi düşünülemez. Peygamberler ismet sıfatına sahip olmalarına rağmen beşerî özellikleri çerçevesinde sınırlı bazı hataları, yanlışları ve unutmaları da olmuştur. Yüce Allah özellikle dinle alakalı bu tür küçük hatalarından dolayı onları vahiyle uyardı ve yanlışlarını düzeltmiştir.

---

⁵⁵ Teftâzânî, *Şarhu'l-Mekâsîd fi'İlmi'l-Kelâm*, 2/193.

⁵⁶ Ebû Mansûr 'Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed Et-Temîmî el-Bağdâdî, *Kitâbu Usûli'd-Dîn* (İstanbul: Dâru'l-Fünûn, 1968), 69.

⁵⁷ Bağdâdî, *Kitâbu Usûli'd-Dîn*, 68-69.

⁵⁸ Ebû'l-Hasen Nûruddîn 'Alî b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber* (Mısır: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabîyyeti'l-Kübrâ, 1327), 57.

Peygamberlerin ismet sıfatıyla ilgili âlimlerin temel yaklaşımlarını ana hatlarıyla ele aldıktan sonra şimdi de Yüce Allah'ın peygamberlerini uyarması anlamına gelen "itâb" kavramına kısaca temas edeceğiz.

2. İtâb kavramı

Kur'ân'da genel uyarılarla birlikte özel bazı ikazlar da bulunmaktadır. Kur'ân, kişinin inancına ve statüsüne bakmadan yanlış yapan herkesi uyarmaktadır. Ancak Kur'ân'ın uyarı dozu ve üslubu muhataba göre farklılık arz etmektedir. Zira Kur'ân'da inananlara yapılan ikazlar⁵⁹ ile inanmayanlara yapılan uyarılar arasında hem içerik hem de anlatım üslubu bakımından farklılıklar bulunmaktadır.⁶⁰ İslâm inancına göre en seçkin insanlar olan peygamberlere bile Kur'ân'da bazı karar ve uygulamalarından ötürü itâbta bulunduğu dair birçok âyet yer almaktadır.⁶¹

Yüce Allah'ın, kulunu işlediği hatasından dolayı uyarması anlamına gelen ve عَبَّ fiilinden türetilmiş bir masdar olan عَبَّ kelimesi sözlükte, "kişiyi kötü ve çirkin bir şeyden dolayı kınamak;⁶² üzme, zorlamak, onun kabalığını ve şikâyetini gidermek"⁶³ gibi manalara gelmektedir. Aynı kökten gelen اسْتَعْتَابَ sözcüğü ise "kişinin muhatabın rızasını kazanmak için talepte bulunması ve hatasından ötürü ondan özür dilemesidir."⁶⁴ Terim olarak da عَبَّ sözcüğü, "Yüce Allah'ın peygamberleri hatalı içtihatları sebebiyle şefkat ve lütfuyla uyarması; onları en doğru yola yönlendirmesi ve gönderiliş amaçlarına uygun olan mükemmelliğe ulaştırmasıdır."⁶⁵

Kur'ân'daki itâb âyetlerini farklı ölçütlere göre tasnif etmek mümkündür. Üslûplarına göre söz konusu âyetler iki kısma ayrılabilir.⁶⁶ Bunların bir kısmının

⁵⁹ et-Tevbe 9/43-48; Abese 80/1-12.

⁶⁰ Tâhâ 20/71.

⁶¹ el-Bakara 2/35-37; el-A'râf 7/151; Hûd 11/45-47; Tâhâ 20/121; el-Kasas 28/15-17.

⁶² Ferâhîdî, *Kitâbu'l-'Ayn*, 2/75-76; İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyîsi'l-Luğa*, 4/226.

⁶³ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi'l-Kur'ân*, "atb", 629-630; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, "atb", 1/576.

⁶⁴ İsfahânî, *Müfredâtu Elfazi'l-Kur'ân*, "atb", 629; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, "atb", 1/1576.

⁶⁵ Muhammed 'Abdul'azîm ez-Zürkânî, *Menâhîlu'l-'İrfân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Fevâz 'Ahmed Zemerîfî (Beyrut: Dâru'l-Küttâbi'l-'Arâbî, 1996), 2/302; 'Uveyd b. 'ÿyâd b. 'Âyid el-Mutrafi, *Âyâtü 'İtâbi'l-Mustafî fi Davi'l-'İsmeti ve'l-İctihâd* (Mekke: y.y., 2005), 113; Demîr, "İtâb Âyetlerinin Şii Yorumu: Taâtabâi Örneği", 11.

⁶⁶ Zürkânî, *Menâhîlu'l-'İrfân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân*, 2/302.

uyarısı nazik ve yumuşaktır.⁶⁷ Diğer bir kısmı ise şiddetli ve serttir.⁶⁸ ‘Uveyd b. ‘İyâd b. ‘Âyid el-Mutrafi itâb âyetlerini başka bir açıdan şu üç gruba ayırmıştır:

1. ‘Îtâbu’t-Tevcîh: Hz. Peygamber’in nübüvvet görevini ifa ederken inanmayanların eziyet ve hakaretlerine karşı sabırlı olmasını emreden âyetleri kapsamaktadır.

2. ‘Îtâbu’t-Tenbîh: Hz. Peygamber’in yapmış olduğu bir hatayı bir daha tekrarlamamak için, kendisine yöneltilen uyarıları içermektedir.

3. ‘Îtâbu’t-Tahzîr: Hz. Peygamber’in teşrî, ahkâm ve ümmetin geleceği gibi bazı meselelerde, hataya düşmemek için önceden kendisinin uyarıldığı âyetleri kapsamaktadır.⁶⁹

Peygamberlerin hataları, Allah’ın emirlerine karşı gelme veya sıradan insanların işledikleri günahlardan biri değildir. Onların hataları, hakkında açık nas bulunmayan konulardaki içtihatları sebebiyle evla olanı terk etmelerinden kaynaklanmaktadır.⁷⁰ Allah, hiçbir zaman peygamberlerini hataları üzerinde sabit bırakmamıştır. Çünkü Allah, Kur’ân’da peygamberlere uymayı ve onları örnek almayı emretmektedir.⁷¹ Şayet Allah onları hataları üzerinde sabit bırakmış olsaydı, hatayı doğrudan, hakkı batıldan ayırmak zor olurdu. Bu durumda peygamberlerin karar ve davranışları hakkında da insanlar için bir karışıklık meydana gelmiş olurdu. Böylece Yüce Allah, peygamberleri hataları üzerinde bırakmamış ve onları en doğruya yönlendirmiştir. Onları azarlamak ve cezalandırmak için değil; yüceltmek ve kemale erdirmek maksadıyla uyarmıştır. Peygamberler de kendilerine yöneltilen uyarılardan en ufak bir noksanlık dahi göstermeksizin geleni tebliğ etmişler ve Rablerinin göstermiş olduğu en doğruya yönelmişlerdir.⁷²

Peygamberlere yapılan uyarıların anlaşılmasında önemli role sahip olan itâb kavramına kısaca temas ettikten sonra şimdi de Kur’ân’da peygamberlere yapılan uyarıları analiz etmeye çalışacağız.

---

⁶⁷ et-Tevbe 9/43.

⁶⁸ el-Enfâl 8/67-69.

⁶⁹ Mutrafi, *Âyâtü ‘Îtâbi’l-Mustafâ fi Davi’l-‘İsmeti ve’l-İctihâd*, 114-116.

⁷⁰ Ebü’l-Bekâ Eyyûb b. Musâ el-Kefevî, *Külliyâtü Ebi’l-Bekâ*, (Beyrut: Müessetü’r-Risâle, 1998), 1030.

⁷¹ Âl-i İmrân 3/32, 132.

⁷² Zürkânî, *Menâhîlu’l-‘İrfân fi ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, 2/304.

3. Kur'ân'da Peygamberlere Yapılan Uyarılar

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin uyarıldığına dair birçok âyet bulunmaktadır.⁷³ Nitekim Kur'ân'da Hz. Âdem,⁷⁴ Hz. Nûh,⁷⁵ Hz. Yûsuf,⁷⁶ Hz. Mûsâ,⁷⁷ Hz. Yûnus⁷⁸ ve Hz. Muhammed⁷⁹ gibi bazı peygamberler, çeşitli karar ve uygulamalarından dolayı Yüce Allah tarafından uyarıldıkları yer almaktadır. Uyarıya konu olan karar ve uygulamalar, peygamberlerin resûl yönleriyle değil, doğrudan onların içtihatlarıyla ilgilidir. Daha önce ifâde ettiğimiz gibi peygamberlerin her sözü ve uygulamaları tamamen vahiy ürünü değildir. Onların vahiy mahsulü söz ve uygulamaları olduğu gibi beşerî olarak yaptıkları içtihatları da bulunmaktadır. Kur'ân'da peygamberi uyarın âyetlerin bulunması, onların beşerî yönleriyle içtihat yaptıklarının en güzel ve en açık delilidir.

Bu çerçevede Kur'ân'da yer alan altı peygamberle ilgili uyarı âyetleri analiz edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın sınırını aşmamak için peygamber seçiminde hataları belirgin olan, bu hatadan dolayı pişmanlık duyan ve Allah'tan af dileyenler tercih edilmiştir. Ayrıca burada mümkün mertebe mezhebî tartışmalara girilmeyecek şekilde itâb âyetleri değerlendirilecektir.

3.1. Hz. Âdem

Bedeninin topraktan yaratılması, Allah'ın üflemesine mazhar olması ve değişik maddelerden meydana gelmesi gibi nedenlerden dolayı insanlığın babası olarak anılan Hz. Âdem,⁸⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah tarafından uyarılan ilk peygamberdir.⁸¹ Âdem ismi Kur'ân'da yirmi beş defa geçmektedir.⁸² Kıssa olarak da

⁷³ el-Bakara 2/35-37; el-A'râf 7/151; Hûd 11/45-47; Tâhâ 20/121; el-Kasas 28/15-17.

⁷⁴ el-Bakara 2/35-37; Tâhâ 20/121.

⁷⁵ Hûd 11/45-47.

⁷⁶ Yûsuf 12/23-24.

⁷⁷ el-Kasas 28/15.

⁷⁸ el-Enbiyâ 21/87-88.

⁷⁹ et-Tevbe 9/43-48; Abese 80/1-12.

⁸⁰ İsfahânî, *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, "Âdem", 67.

⁸¹ el-Bakara 2/35-37; el-A'râf 7/19-24; Tâhâ 20/117-123.

⁸² Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 24-25.

Hız. Âdem'in durumu Bakara,⁸³ Âl-i İmrân,⁸⁴ Mâide,⁸⁵ A'râf,⁸⁶ Hicr,⁸⁷ Kehf,⁸⁸ Tâhâ⁸⁹ ve Sâd⁹⁰ gibi sûrelerde geçmektedir. Kur'ân'da Hız. Âdem'in topraktan,⁹¹ kupkuru çamurdan, değişken balçıktan,⁹² sudan,⁹³ çamur süzmesinden,⁹⁴ yapışkan çamurdan⁹⁵ ve kömür gibi pişmiş çamurdan⁹⁶ yaratıldığı ifade edilmektedir. Bu âyetlerde Hız. Âdem'in yaratıldığı maddeler değişik terimlerle ifade edilmişse de cevher itibariyle hepsinin kaynağı topraktır ve bu terimler toprağın farklı biçimlerini ortaya koymaktadır. Böylece Yüce Allah, Hız. Âdem'i yeryüzünün her tarafından alınan toprak örneklerinin birleşmesinden yaratmış⁹⁷ ve ona kendi ruhundan üfleterek onu olağanüstü bir şekilde yaratmıştır.⁹⁸ Daha sonra ondan da eşini var etmiştir.⁹⁹

Kur'ân'da yasaklı ağaç ve Âdem-iblis diyalogunda Hız. Âdem, Bakara, A'râf ve Tâhâ sûrelerinde uyarılmaktadır. Bakara süresinde Yüce Allah, halife olarak yarattığı Âdem ve eşini cennete oturtmuş, cennetin her meyvesinden rahatça yiyebileceklerini söylemiş, yalnız yasaklanmış olan ağaca yaklaşmalarını emretmiştir. Şeytan orada onların ayağını kaydırmış ve onlara yasak ağacın ürünlerinden yedirtmiştir. Bunun üzerine Yüce Allah, Âdem'e ve şeytana cennetten yeryüzüne inmelerini emretmiştir. Fakat Âdem Allah'tan öğrendiği bazı sözlerle af dilemiş, Allah da onu affetmiştir.¹⁰⁰ Kıssanın buraya kadar olan kısmına ek olarak A'râf sûresinde şeytanın Âdem ve eşini kandırmak için kalplerine vesvese soktuğu, yasaklı olan ağaçtan

---

⁸³ el-Bakara 2/35-37.

⁸⁴ Âl-i İmrân 3/59.

⁸⁵ el-Mâide 5/27-31.

⁸⁶ el-A'râf 7/19-24.

⁸⁷ el-Hicr 15/28-44.

⁸⁸ el-Kehf 18/50.

⁸⁹ Tâhâ 20/117-123.

⁹⁰ Sâd 38/71-85.

⁹¹ Âl-i İmrân 3/59; es-Secde 32/7.

⁹² el-Hicr 15/28.

⁹³ Nûr 24/45.

⁹⁴ el-Mü'minûn 23/12.

⁹⁵ es-Sâffât 37/11.

⁹⁶ er-Rahmân 55/14.

⁹⁷ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 1/240.

⁹⁸ Sâd 38/71-85.

⁹⁹ en-Nisâ 4/1.

¹⁰⁰ el-Bakara 2/35-37.

yedikleri takdirde melekler gibi cennete ebedî olarak kalacaklarını yemin ederek söylemesi, onlar da yasaklı olan ağaçtan yiyince avret yerlerinin görüldüğü, avretlerini cennetteki yapraklarla örtmeye çalıştıkları ve Allah'ın uyarısı üzerine tövbe ettikleri anlatılmaktadır.¹⁰¹ Tâhâ sûresinde ise bu iki sûreden farklı olarak Yüce Allah, Âdem'e ve eşine şeytanın kendilerine düşman olduğunu, onları cennetten çıkarmasına fırsat vermemelerini bildirmiş, cennete acıkma, çıplak kalma, susama ve güneşin ışığından bunalma gibi sorunların olmayacağını ifâde buyurmuştur.¹⁰²

Memnu ağaç konusuna temas eden sûrelerde yer aldığına göre Yüce Allah'ın bütün uyarılarına rağmen Hz. Âdem ve eşi şeytanın vesvesesine sabredemeyip ona uymuş ve yasak olan ağaçtan yemişlerdir. Bu yasak ihlali sonucu Hz. Âdem, Kur'ân'da Yüce Allah tarafından değişik kelimelerle uyarılmıştır. Bu uyarı kelimelerinden biri Rabbinin emrini terk etmek anlamına gelen nisyân kavramıdır.¹⁰³ Bir uyarı terimlerinden biri de sabır, emri yerine getirme, günahı terk etme ve gafletten korunma hususunda yeterli kararlık gösterme anlamlarına gelen 'azm sözcüğüdür.¹⁰⁴ Yasağın çiğnenmesi sonrası Hz. Âdem, başkaldırmak ve itaat etmemek anlamına gelen isyân,¹⁰⁵ yapılmaması gerekeni yapmak, yolu şaşırarak manasındaki ğayy¹⁰⁶ ve bir şeyi olması gerektiği dışında yapmayı ifâde eden zulüm¹⁰⁷ sözcükleriyle de uyarılmıştır.

Hz. Âdem'in şeytanın vesvese vermesi sonucu yasaklı olan ağaçtan yemesi ve cennetten çıkarılması meselesi, onun peygamberliğinden önce gerçekleşmiş bir durum olduğu için ismet sıfatıyla çelişmemektedir. Zira Hz. Âdem, yasak ihlali ve uyarılar sonucu Rabbinin seçkin kulu seçildiği, tövbesinin kabul edildiği ve doğru yola yöneldiğinin en açık delili şu âyettir:

¹⁰¹ el-A'râf 7/19-24.

¹⁰² Tâhâ 20/115-127.

¹⁰³ 'Abdullah b. 'Abbâs, *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîri İbni'l-'Abbâs*, cem eden Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî (Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts), 267.

¹⁰⁴ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 8/465-466.

¹⁰⁵ İsfahânî, *Müfredâtu Eلفazi'l-Kur'ân*, "Asv", 662.

¹⁰⁶ Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004), 4/227; Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesûd el-Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2016), 3/197; İsfahânî, *Müfredâtu Eلفazi'l-Kur'ân*, "Ġayy", 723-724.

¹⁰⁷ Ebû Muhammed 'Abdülhak b. Gâlib b. 'Abdirrahmân b. Gâlib b. Atıyye el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî, *el-Muharreru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*, thk. 'Abdüsselâm 'Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2016), 1/128; Muhammed Cemâlüddîn el- Kâsimî, *Mehâsinu't-Te'vil*, thk. Muhammed Bâsil (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), 293.

“Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve onu doğru yola iletti.”¹⁰⁸ İsmet sıfatının ise risâletten sonrası için şart olduğunu, risâletten önce peygamberlerden bazı küçük günahların sadır olabileceğini daha önce ifâde etmiştik.

Peygamberlerden risâletten önce de günahın sadır olamayacağını savunan âlimler ise Hz. Âdem’in yasak ağacı yemesindeki masumiyetini değişik açılardan yorumlamaya çalışmışlardır. Abdullâh b. Abbâs (ö. 68/687), Hz. Âdem, hiç kimsenin yalan yere yemin edemeyeceğini zannettiği için şeytana uymuştur. Özellikle şeytanın “ben sizden önce yaratıldım ve sizin bilmediğiniz birçok iyilik ve kötülükleri biliyorum. Gerçekten ben sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim. Bana uyun ki sizi doğru yola ileteyim” diyerek yemin edince, Hz. Âdem, kimsenin yalan yere yemin edemeyeceğini düşünmüş ve yasak olan ağaçtan yemiştir.¹⁰⁹ Ayrıca şeytan, yeminine isim cümlesi ve tekit lamıyla başlaması; yemin cümlesinde tekit lamı, sübuta delâlet eden ism-i fâil sığasının bulunması ve mamulün amilden önce gelmesi gibi birçok pekiştirme edatına yer vermesiyle de Hz. Âdem’in yasak ağaçtan yemesine sebep olmuştur.

Hz. Âdem’in yasak ihlali sonucu masumiyetini yorumlamaya çalışan âlimlerin bir kısmı göre isyân tabiri hem vacip hem de mendup olan emri terk etmek için kullanılmaktadır. Hz. Âdem de vacip olanı değil, mendup olan emre aykırı davrandığı için kendisine asi denilmiştir.¹¹⁰ Âlimlerin bir kısmı da Hz. Âdem’in bu olaydaki durumunu fâdil olanı efdale tercih etme şeklinde yorumlamışlardır.¹¹¹ Yani Hz. Âdem, yasak olan ağaçtan yiyince hayırlı olanı en hayırlıya tercih etmiş ve evlâ olanı terk etmiştir. Âlimlerin diğer bir kısmı da Hz. Âdem’in memnu olan ağaçtan yeme meselesini unutma şeklinde değerlendirmişlerdir. Bu yaklaşıma göre âyette geçen nisyân sözcüğü gerçek anlamda kullanılmış ve yasak ihlalinin gerçekleştiği zamanda insanlardan unutma sorumluluğu kaldırılmadığı için Hz. Âdem’e asi denilmiştir.¹¹² Hz. Âdem ise yasak ihlali zamanında başka şeylerle meşgul olduğu

---

¹⁰⁸ Tâhâ 20/122.

¹⁰⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-Çayb*, 14/220.

¹¹⁰ Râzî, *İsmetu'l-Enbîyâ*, 50-51.

¹¹¹ Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâikut'-Te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 1/81.

¹¹² Ebü'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik el-Kuşeyrî, *Letâifü'l-İşârât*, thk. İbrâhim el-Besyûnî (Mısır: El-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-'Ammetu li'l-Küttâb, ts.), 2/481.

için Allah'ın emrini unutmuş ve yasak olan ağaçtan yemiştir.¹¹³ Zira Allah'ın en seçkin kulları olan peygamberler ancak unutarak veya sehven küçük günah işleyebilirler.¹¹⁴ Bazı âlimler de Hz. Âdem'in masumiyetini te'vilde hata yapma olarak değerlendirmişlerdir. Bu anlayışa göre Yüce Allah, söz konusu ağacın cinsini yasakladığı halde Hz. Âdem yasak ağacın belli bir ağaç olduğunu sanmış ve aynı cinsten başka bir ağacın ürününü yemiştir. Dolayısıyla Hz. Âdem, Allah'ın bu emrini yorumlamış ve aynı türden başka bir ağaçtan yiyerek te'vil hatası yapmıştır.¹¹⁵ Fahrüddin Râzî (ö. 606/1209) ise Hz. Âdem'in şeytanın kendi düşmanı olduğunu bildiği halde Allah'ın emrini unutup, şeytana uymasını Allah'ın kaza ve kaderi olarak değerlendirmiştir.¹¹⁶

Hz. Âdem ve eşinin yedikleri yasaklı ağacın mahiyeti, ilk kimin yediği ve avret yerlerini örtmeye çalıştıkları cennet yaprakları hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır.¹¹⁷ Bu rivâyetler hiçbir sağlam kaynağa dayanmadıkları ve isrâîlîyat kökenli oldukları için ele almayı uygun görmedik. Zira burada önemli olan ağacın mahiyetinden ve kimin ilk önce yediğinden ziyade Yüce Allah'ın emrine uyulmamasıdır.

Bütün bunlardan, Hz. Âdem ve eşinin şeytanın tuzağına düştükleri, yasaklı ağacın meyvesinden yemek suretiyle Allah'ın emrine uymadıkları, hata ettikleri, şeytanın ebedilik vaadine ulaşamadıkları ve hatalarında ısrar etmeden tövbe ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı âlimlerin Hz. Âdem için kullanılan isyân ve ğayy sözcüklerinden hareketle onun büyük günah işlediğini¹¹⁸ iddia etmelerinin aksine Hz. Âdem'in peygamberlikten önce ictihâdî hataya düştüğü, Yüce Allah'ın onu bu zelle cinsinden işlediği küçük hatası üzerinde bırakmayıp uyardığı ve doğru yola ilettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda şeytanın hilesinin çetin olduğu, insanın da aldatılmaya ve kandırılmaya müsait bir varlık olduğu anlaşılmaktadır.

3.2. Hz. Nûh

¹¹³ Kurtubî, *el-Câmi 'u li Ahkâmî'l-Kur'ân*, 1/360.

¹¹⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, 7/315.

¹¹⁵ Bağdâdî, *Kitâbu Usûli'd-Dîn*, 168.

¹¹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Ġayb*, 22/107.

¹¹⁷ Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, 1/278-282.

¹¹⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Ġayb*, 22/108-109; Ebü'l-Hasen 'Alî b. 'Ahmed b. Muhammed el-Vâhidî en-Nisâbüri, *Et-Tefsîru'l-Basîl* (Riyad: 'Îmâdetu'l-Bahsî'l-İlmiyyi, 1430), 14/548.

Kur'ân-ı Kerîm'de Yüce Allah tarafından uyarılan ikinci peygamber de Hz. Nûh'tur.¹¹⁹ Çılgılık atan, yüksek sesle bağırان veya ağlayan gibi anlamlara gelen Nûh sözcüğü¹²⁰ Kur'ân'da kırk üç defa geçmekte ve yirmi sekiz sûrede de onun kıssası hakkında bilgi verilmektedir.¹²¹ Hz. Nûh Kur'ân'da resûl,¹²² mursel,¹²³ apaçık bir uyarıcı,¹²⁴ şükreden bir kul,¹²⁵ mü'min¹²⁶ ve muhsin¹²⁷ gibi sıfatlarla anılmaktadır. Ayrıca Kur'ân'ın yetmiş birinci sûresinin adı da Nûh'tur.¹²⁸ Hz. Âdem ile Hz. Nûh arasında bin yıla yakın bir süre bulunmaktadır. Bu uzun sürede insanlar tevhit inancına göre yaşamışlardır.¹²⁹ Ancak Hz. Nûh zamanında sâlih insanlar olan Ved, Suvâ', Yegûs, Yeğûk ve Nesr adındaki kişilerin ölümünden sonra, kendilerine tabi olanlar: "Bunların heykelini yaparsak, bunları görüp hatırladıkça ibadet şevkimiz artar." diyerek onların heykelini yaptılar. Fakat heykelleri yapanlar ölünce, sonraki nesiller kutsallık atfedilen bu heykellere tapmaya da başladılar. Böylece insanlar tevhit inancından uzaklaşmış oldu. Puta tapma geleneği Hz. Nûh kavminden Araplara da geçmiş oldu ve Hz. Peygamber dönemine kadar devam etti.¹³⁰

Kur'ân'da Hz. Nûh'un putlara tapan kavmini tevhit inancına döndürmek için peygamber olarak gönderildiği,¹³¹ kavmi arasında dokuz yüz elli yıl kaldığı,¹³² onları gece gündüz¹³³ Yüce Allah'a ibadet etmeye davet ettiği,¹³⁴ davete icabet etmedikleri

¹¹⁹ Hûd 11/46-47; el-Mü'minûn 23/27.

¹²⁰ İsfahânî, *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*, "Nûh", 1016.

¹²¹ Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 722-723.

¹²² eş-Suarâ 26/107.

¹²³ eş-Suarâ 26/105.

¹²⁴ ez-Zâriyât 51/50.

¹²⁵ el-İsrâ 17/3.

¹²⁶ es-Sâffât 37/81.

¹²⁷ es-Sâffât 37/80.

¹²⁸ Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987), "Enbiyâ", 5.

¹²⁹ Taberî, *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 12/253-254.

¹³⁰ Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 4/368; Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. 'Ömer b. Muhammed ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Çavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvîli fi Vucûhi't-Te'vîl*, thk. Muhammed Abdüsselam Şahin (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2015), 4/607; Nâsırüddîn Ebû Sa'îd 'Abdullâh b. 'Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî el-Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2018), 2/351.

¹³¹ Nûh 71/1.

¹³² el-Ankebût 29/14.

¹³³ Nûh 71/5.

¹³⁴ Yûnus 10/71; Hûd 11/25-34; eş-Suarâ 26/105-120; Nûh 71/1-28.

takdirde cezalandıracakları ifâde edilmektedir.¹³⁵ Kavmi ise inanmak yerine onu yalancılık,¹³⁶ mecnunluk ile itham etmiş¹³⁷ onu taşlamakla tehdit etmiş¹³⁸ ve geleceğini haber verdiği azabın hemen gelmesini istemişlerdir.¹³⁹

Hz. Nûh uzun süre sabır ve merhametle kavmini tevhit inancına davet etmesine rağmen onların şirkten vazgeçmediğini görünce inkârcıların cezalandırılması için Allah'tan beddua etmiştir.¹⁴⁰ Yüce Allah, Hz. Nûh'un duasını kabul etmiş, inkârcıları yok edeceğini ve müminlerin kurtulacağını haber vererek¹⁴¹ bir gemi yapmasını emretmiştir.¹⁴² Hz. Nûh da Allah'ın kendisine öğrettiği biçimde gemiyi bitirmiş ve beklenen azabın belirtilerini görünce her cins hayvandan birer çift ile inanları gemiye bindirmiştir. Gökten boşanan ve yerden fıskıran sular Allah'ın takdir ettiği seviyeye gelince gemi dağlar kadar büyük dalgalar arasında yürümeye başlamıştır.¹⁴³ Bu arada Hz. Nûh, inanmadığı halde babalık veya peygamberlik şefkatiyle gemiye binmeyip bir kenara çekilmiş bulunan oğluna seslenerek gemiye binmesini, inkârcılardan olmamasını öğütlemiştir. Fakat oğlu babasının bu davetine kulak vermemiş ve bir dağa sığınarak kendisini kurtaracağını söylemiştir. Hz. Nûh ise bugün hiçbir şey insanı Allah'ın azabından kurtaramayacağını ifâde ederken dağlar gibi bir dalga baba oğul arasında girmiş ve oğlu da diğer inkârcılar gibi tufanla helak olmuştur.¹⁴⁴ Hz. Nûh oğlunun helak olduğunu görünce Rabbine şöyle seslendi: *"Ey Rabbim, oğlum benim ailemdendir. Senin vadin de haktır. Sen hâkimlerin hâkimisin."*¹⁴⁵ Hz. Nûh'un babalık şefkatiyle yapmış olduğu bu isteğine Yüce Allah da şöyle cevap verdi: *"Nûh o senin aileden değildir. O kötü bir iş yaptı. Bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme. Sana cahillerden olmamanı öğütlerim."*¹⁴⁶ Hz. Nûh bu uyarı karşısında Rabbine sığınarak onun rahmet ve mağfiretini şöyle dile getirmiştir: *"Rabbim, bilgi*

---

¹³⁵ Hûd 11/26; Nûh 71/1-4.

¹³⁶ Hûd 11/27.

¹³⁷ el-Kamer 54/9.

¹³⁸ eş-Suarâ 26/116.

¹³⁹ Hûd 11/32.

¹⁴⁰ el-Mü'minûn 23/25; Nûh 71/26-27.

¹⁴¹ el-Enbiyâ 21/76-77; es-Sâffât 37/75-76.

¹⁴² Hûd 11/37.

¹⁴³ Hûd 11/40-42; el-Mü'minûn 23/26.

¹⁴⁴ Hûd 11/42-43.

¹⁴⁵ Hûd 11/45.

¹⁴⁶ Hûd 11/46.

sahibi olmadığım bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni başışlamaz ve bana acımazsan, kaybedenlerden olurum."¹⁴⁷

Yukarıdaki âyetlerden Hz. Nûh'un inanmadığı halde oğlunun gemiye binmesini istediği anlaşılmaktadır. Hâlbuki Hz. Nûh daha önce *"Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden tek kişiyi bırakma"*¹⁴⁸ diye beddua etmişti. Hz. Nûh'un bu durumunu birkaç yönden te'vil etmek mümkündür. Hz. Nûh oğlunun inandığını zannediyordu ve bundan dolayı onu gemiye davet etmiştir. Eğer Hz. Nûh oğlunun inanmadığını bilseydi, gemiye binmesini istemezdi. Ya da Hz. Nûh oğlunun inanmadığını biliyordu. Fakat boğulma tehlikesinde onun iman edeceğini zannediyordu. Bundan dolayı da onu gemiye bindirmek istemiştir. Hz. Nûh'un *"bizimle gemiye bin ve kâfirlerden olma"* sözü bu görüşü desteklemektedir. Hz. Nûh, bu çağrıyı babalık şefkati ile de yapmış olabilir. *"Daha önce haklarında hüküm verilenler"*¹⁴⁹ ifadesi de anlamı açık olmayan cümlelerdendir. Bu yüzden Hz. Nûh, oğlunun bu hükmün kapsamına girmediğini düşünmüş olabilir.¹⁵⁰ Ayrıca bu âyetlerden nesep yakınlığının değil, din yakınlığının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Sâlih babalarının yolundan ayrılan kimse, peygamber çocuğu olsa bile iman olmayınca kan bağının tek başına birçok hak için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Peygamberlerin çocukları da iman, ahlâk ve hareketleriyle babalarının yolunu takip edenlerdir. Zaten önemli olan da kan ve madde bağı değil, mânâ ve yol bağıdır. Aynı zamanda bu âyetlerden Yüce Allah'ın Hz. Nûh'u uyardığı da anlaşılmaktadır. Ancak bu uyarıdan Hz. Nûh'un iman zaafına düştüğü veya câhilî inançlara sahip olduğu anlaşılmamaktadır. Zira Hz. Nûh, bu uyarı karşısında cahillerden olmaktan, bilmediği şeyleri istemekten Allah'a sığınarak O'nun rahmet ve mağfiretini isteyerek hemen teslimiyetini göstermiştir. Şüphesiz Hz. Nûh peygamber vasfıyla birlikte babalık şefkati gibi insani duygulara da sahipti. O, bu duygularla oğlunu boğulmaktan kurtarmak için Allah'a yalvarmıştı. Ama Rabbinden *"bilgi sahibi olmadığın bir şeyi benden isteme. Sana cahillerden olmamanı öğütlerim"*¹⁵¹ uyarısı gelince hemen bu zaafından dolayı tövbe etmiş ve sanki boğulan oğlu değilmiş gibi Rabbinden başışlamasını istemiştir.

---

¹⁴⁷ Hûd 11/47.

¹⁴⁸ Nûh 71/26.

¹⁴⁹ Hûd 11/40.

¹⁵⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 17/350-351.

¹⁵¹ Hûd 11/46.

Cahillerden olmadığı halde Yüce Allah'ın ona böyle hitap etmesinin sebebi de Rabbinin ona nasihati mesabesinde olup bu da cahillerden olma şeklinde te'vil edilmiştir.¹⁵²

Netice olarak Hz. Nûh, efdâl ve evla olanı terk ederek¹⁵³ inanmadığı halde oğlunun gemiye binmesini istemekle ictihadî hataya düşmüştür. Yüce Allah da onu bu zelle cinsinden işlediği küçük hatası üzerinde bırakmayarak uyarmıştır. Hz. Nûh da hatasını düzeltmiş, tövbe etmiş ve Rabbinin mağfiretini umarak teslimiyetini bildirmiştir.

3.3. Hz. Mûsâ

Yapmış olduğu hatasından dolayı Kur'ân'da Yüce Allah'ın af ve mağfiretini dilediğine dair bilgi verilen üçüncü bir peygamber de Hz. Mûsâ'dır. Kur'ân-ı Kerim'de Mûsâ sözcüğü yüz otuz altı defa tekrarlanmakta¹⁵⁴ ve peygamberler arasında kendisinden en çok söz edilmektedir. Hz. Mûsâ Kur'ân'da resûl, nebî, muhlas¹⁵⁵, kelimullâh,¹⁵⁶ muhsin,¹⁵⁷ mü'min,¹⁵⁸ seçkin,¹⁵⁹ güçlü, emin,¹⁶⁰ kerîm,¹⁶¹ Allah katında itibarlı,¹⁶² Allah tarafından seçilen,¹⁶³ Allah'ın sevgisine mazhar olan, gözetiminde yetiştirilen¹⁶⁴ ve kendisi için seçip yetiştirdiği kişi olarak nitelendirilmektedir.¹⁶⁵ Ayrıca Kur'ân'da Hz. Mûsâ'ya kitap, hakkı batıldan ayıran furkân,¹⁶⁶ suhuf¹⁶⁷ ve elvâh¹⁶⁸ verildiği de ifâde edilmektedir. Aynı zamanda Hz. Mûsâ'nın bir Kıbtî'yi kaza ile öldürmesi hadisesi de Kur'ân'da yer almaktadır. Bu hadise Kur'ân'da şöyle geçmektedir:

¹⁵² Râzî, *İsmetu'l-Enbîyâ*, 59.

¹⁵³ Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 18/358-359.

¹⁵⁴ Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 680-682.

¹⁵⁵ Meryem 19/51.

¹⁵⁶ en-Nisâ 4/164.

¹⁵⁷ es-Sâffât 37/121

¹⁵⁸ es-Sâffât 37/122.

¹⁵⁹ el-A'râf 7/144.

¹⁶⁰ el-Kasas 28/26.

¹⁶¹ ed-Duhân 44/17.

¹⁶² el-Ahzâb 33/69.

¹⁶³ Tâhâ 20/13.

¹⁶⁴ Tâhâ 20/39.

¹⁶⁵ Tâhâ 20/41.

¹⁶⁶ el-Bakara 2/53.

¹⁶⁷ en-Necm 53/37.

¹⁶⁸ el-A'râf 7/145.

“(Mûsâ), halkının haberi olmadığı bir zamanda şehre girdi. Orada biri kendi taraftarlarından, diğeri de düşmanlarından olan iki adamın kavga ettiğini gördü. Kendi taraftarlarından olan kişi, düşmanlarından olana karşı ondan yardım istedi. Bunun onun üzerine Mûsâ ötekine bir yumruk attı ve onu öldürdü. Sonra da “bu şeytanın işidir, o, gerçekten açıkça saptırıcı bir düşmandır. Rabbim, ben kendi nefsim zülmettim. Beni bağışla” dedi. Allah da onu bağışladı. Çünkü O, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.¹⁶⁹

Yukarıdaki âyetlerden Hz. Mûsâ’nın İsrâiloğulların’dan birine yardım etmek için bir Kıbtî’yi kazara öldürdüğü, yaptığından dolayı pişman olduğu, Allah’tan bağışlamasını dilediği ve Allah’ın da onu affettiği görülmektedir. Müfessirler, Hz. Mûsâ’nın masum olduğunu göstermek için yukarıdaki âyetleri ismet sıfatı çerçevesinde te’vil etmeye çalışmışlardır. Abdullah b. Mes’ûd (ö. 32/652), Hz. Mûsâ “Kıbtî’nin göğsünden itti” anlamına gelecek şekilde âyeti okumuştur.¹⁷⁰ Mücâhid b. Cebr (ö. 103/721) de âyeti Hz. Mûsâ’nın Kıbtî’yi avucuyla vurup itmesi şeklinde yorumlamıştır.¹⁷¹ Hasen b. Muhammed en-Nekkâş (ö. 351/962) ise bu olayın peygamberlikten önce meydana geldiği, Hz. Mûsâ’nın Kıbtî’yi öldürmek amacıyla vurmadığı, sadece onun zulmüne engel olmak için bir yumruk attığı şeklinde te’vil etmiştir.¹⁷²

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944) de Hz. Mûsâ’nın Kıbtî’yi öldürme olayını yorumlamıştır. Ona göre, Hz. Mûsâ’nın Kıbtî’yi öldürme gibi bir niyeti yoktu fakat Hz. Mûsâ ona vurunca eceli sona ermiştir.¹⁷³ Fahrüddin Râzî (ö. 606/1209) ise Hz. Mûsâ’nın iki tarafı ayırmaya çalışırken Kıbtî’yi itelediğini ve bu iteleme sonucu bilmeden onu öldürdüğünü dile getirmiştir. Hz. Mûsâ onu kazaen öldürmekle de mendup olanı terk etmiş ve bundan dolayı da Rabbinden af dilemiştir. Bu olay Hz. Mûsâ’nın peygamberliğinden önce meydana geldiği için onun ismet sıfatına leke getirmemektedir.¹⁷⁴

Müfessirlerin bütün bu yorumlarından anlıyoruz ki Hz. Mûsâ, biri kendi milletinden diğeri de İsrâiloğulların’dan olan iki kişinin kavgasında ezilen kişinin

¹⁶⁹ el-Kasas 28/15-16.

¹⁷⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf ‘an Hakâiki Ğavâmidî’t-Tenzil ve ‘Uyûni’l-Akâvîli fi Vucûhi’t-Te’vîl*, 3/385.

¹⁷¹ Kurtubî, *el-Câmi ‘u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, 13/260.

¹⁷² Kurtubî, *el-Câmi ‘u li Ahkâmi’l-Kur’ân*, 13/261.

¹⁷³ Mâtürîdî, *Te’vîlâtü Ehli’s-Sünne*, 8/156.

¹⁷⁴ Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb*, 24/584-586.

tarafını tutmuş ve bilmeden birinin ölümüne sebep olmuştur. Hz. Mûsâ'nın bu hatası buluş çağına ermeden, peygamber olmadan ve gayri ihtiyari bir şekilde gerçekleştiği için büyük günah sayılmamaktadır. Zira daha önce ifâde ettiğimiz gibi peygamberden küçük günahlar sâdır olabilmekte ancak onlar büyük günahları işlemekten muhafaza edilmektedirler. Hz. Mûsâ'nın bu olayı da sadece bir iteleme, tokat ya da yumruk darbesinden kaynaklı küçük bir tedbirsizlik sonucunda meydana gelmiştir. Genellikle böyle basit darbeler, ölüme sebebiyet vermemektedir. Neticede Hz. Mûsâ bu küçük hatasında evla olanı terk ettiği için hemen Rabbinden bağışlamasını dilemiş ve Allah da onu affetmiştir. Dolayısıyla Hz. Mûsâ'nın bu küçük hatası bilinçli bir şekilde gerçekleşmediği için onun ismet sıfatına zarar vermemektedir.

3.4. Hz. Dâvûd

Kur'ân'da hatasından dolayı Yüce Allah'tan af ve mağfiret dileyen dördüncü peygamber de Hz. Dâvûd'tur. Dâvûd kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de dokuz farklı sûrede on altı kez tekrarlanmaktadır.¹⁷⁵ Kur'ân'da Hz. Dâvûd'un Câlût'u öldürdüğü,¹⁷⁶ ona Zebûr,¹⁷⁷ hükümdarlık, hikmet¹⁷⁸ ve hakla batılı birbirinden ayıran hüküm verme yeteneği verildiği ifâde edilmektedir.¹⁷⁹ Ayrıca Kur'ân'da Allah'ın demiri yumuşatmak suretiyle¹⁸⁰ ona zırh yapma sanatını öğrettiğine,¹⁸¹ İsrâiloğullar'ndan inanmayanların onun diliyle lanetlendiğine,¹⁸² Hz. Nûh'un zürriyetinden olduğuna,¹⁸³ ibadete ve sâlih amele çok düşkün biri olduğuna da dikkat çekilmektedir.¹⁸⁴ Aynı zamanda Kur'ân'da Hz. Dâvûd'un ekin tarlasına zarar veren sürü davasında Hz. Süleymân'nın hükmünün onunkinden daha isabetli olduğu,¹⁸⁵ yeryüzünde halife kılındığı, saltanatının güçlendiği,¹⁸⁶ dağların,¹⁸⁷ kuşların

¹⁷⁵ Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 264

¹⁷⁶ el-Bakara 2/251.

¹⁷⁷ en-Nisâ 4/163; el-İsrâ 17/55.

¹⁷⁸ el-Bakara 2/251.

¹⁷⁹ Sâd 38/20.

¹⁸⁰ Sebe' 34/10-11.

¹⁸¹ el-Enbiyâ 21/80.

¹⁸² el-Mâide 5/78.

¹⁸³ el-En'âm 6/84.

¹⁸⁴ Sâd 38/17.

¹⁸⁵ el-Enbiyâ 21/78.

¹⁸⁶ Sâd 38/26.

¹⁸⁷ Sâd 38/18.

onun emrinde oldukları¹⁸⁸ ve onunla birlikte sabah akşam Allah'ı tesbih ettikleri belirtilmektedir.¹⁸⁹

Halkın şikâyetlerini çözüme kavuşturan, davalara bizzat katılan ve yargı adaletine oldukça önem veren Hz. Dâvûd'un şu olayı da Kur'ân'da yer almaktadır: *"Sana davacıların hikâyesi geldi mi? Hani bu adamlar mihraba girmek için mabedin duvarına tırmanıp Dâvûd'un yanına girmişlerdi. Dâvûd onları görünce korkmuştu. Bunun üzerine "korkma" dediler, biz iki davacıyız. Birimiz diğerine haksızlıkta bulundu. Şimdi sen aramızda adaletle hüküm ver, kararında doğruluktan ayrılmaya ve bizi doğru yola götür. Şu kardeşimin doksan dokuz koyunu vardır. Benim ise sadece bir koyunum vardır. Böyle iken "onu bana ver" dedi ve konuşmada bana baskın geldi. Dâvûd şöyle dedi: "O, senin koyununu kendi koyunlarına katmayı istemekle sana haksızlık etmiştir. Zaten ortakların çoğu birbirlerine haksızlık etmek ister. Ancak iman edip iyi işler yapanlar hariç; ama onlar da ne kadar azdır!" Dâvûd, bu (olayda) bizim onu imtihan ettiğimizi anladı da Rabbinden bağışlamasını dileyerek secdeye kapandı ve tövbe ederek O'na yöneldi. Biz de onu bağışladık. Muhakkak onun yanımızda yüksek bir makamı ve varılacak güzel bir yeri vardır."*¹⁹⁰

Yukarıdaki âyetlerden, Hz. Dâvûd'un işlediği bir hata yüzünden sınındığı ve Rabbinden bağışlamasını dilediği anlaşılmaktadır. Tefsir kaynaklarında Hz. Dâvûd'un neden sınanma düşüncesine kapıldığına dair hem gerçekle hem de peygamberlik öğretisiyle bağdaşmayan ve çoğu Vehb b. Münebbih'e dayanan İsrâiliyât türü birçok rivâyet bulunmaktadır.¹⁹¹ Peygamberlerin ismet sıfatına ters düşen bu rivâyetler büyük ölçüde Yahudilerin efsanelerinden alınmıştır.¹⁹² Bu iddialar nübüvvet gerçeğiyle asla bağdaşmadığı için onları tamamen reddediyoruz¹⁹³ ve bundan dolayı onları burada ele alma ihtiyacı da duymuyoruz.

¹⁸⁸ Sâd 38/19.

¹⁸⁹ el-Enbiyâ 21/79; Sebe' 34/10.

¹⁹⁰ Sâd 38/21-25.

¹⁹¹ Taberî, *Câmi'ü'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, 10/570-574; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'ân*, 5/253-256; Begavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, 4/46-50; Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Çavâmidü't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvîli fi Vucûhi't-Te'vîl*, 4/77-84; Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullâh eş-Şevkânî, *Fethu'l-Kadîr* (Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1414), 4/188-189.

¹⁹² İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 4/27; Kâsimî, *Mehâsinu't-Te'vîl*, 8/248-252.

¹⁹³ Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhîd*, thk. Zekeriyâ Abdülmevcud-Ahmed en-Necûlî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010), 7/378.

Kanaatimizce Hz. Dâvûd'un bu olayda tövbe etmesini gerektiren en doğru ve en isabetli görüş, onun birbirinden davacı olan iki kişinin arasında hüküm verirken davalı tarafı dinleyip davacı tarafı dinlemeden evlâ olanı terk ederek karar verdiği yönündeki rivayettir.¹⁹⁴ Nitekim ilgili âyetlerden de anlaşıldığı üzere Hz. Dâvûd, bir tarafı dinlemiş, diğer tarafı dinlemeden, delil ve şahit bulunmadan davacının zalim olduğuna karar vermiştir. Ama daha sonra tutumun hatalı olduğunu fark edince de hemen tövbe etmiş ve Rabbine yönelmiştir. Bu görüş, âyetlerin öncesi ve sonrasıyla anlam yönünden daha münasip olduğu için de daha isabetli görülmektedir. Zira söz konusu âyetlerin siyak ile sibakından, Hz. Dâvûd'un hüküm, hikmet, güzel konuşma, Allah'a yakın ve ibadete düşkün gibi birçok üstünlükleri olduğu görülmektedir. Ayrıca bu görüşün daha isabetli olduğunun bir nedeni de onun peygamberlik öğretisiyle çelişmemesidir. Zira birçok üstünlüklere sahip olan bir peygamberin kendi arzusuna uyarak normal insanlara bile haram olan çirkin bir fiili işlemesi mümkün değildir. Ama peygamberler de insan olmaları hasebiyle bazen küçük hata işleyebilirler. Onlar hata işleyince de Yüce Allah onları hataları üzerinde bırakmaz, doğru yola iletir, hatalarını bağışlar ve onlara merhametin kapılarını açar.

3.5. Hz. Süleymân

Dünyayı egemenliği altına alan dört kişiden biri olan Hz. Süleymân¹⁹⁵ da babası Hz. Dâvûd gibi Kur'ân'da hatasından dolayı Yüce Allah'tan af dilemiştir.¹⁹⁶ Süleymân sözcüğü, Kur'ân-ı Kerîm'de yedi farklı sûrede on yedi defa geçmektedir.¹⁹⁷ Kur'ân, Hz. Süleymân'nın pek çok üstün özelliklerini zikretmektedir. Kur'ân'da Hz. Süleymân'a vahiy,¹⁹⁸ hükümdarlık, hikmet¹⁹⁹ ve ilmi yeteneğiyle karmaşık sorunları çözüme kavuşturma yeteneği verildiği ifade edilmektedir.²⁰⁰ Ayrıca Kur'ân'da Hz. Süleymân'dan babasının varisi,²⁰¹ sâlih ve şükreden kul olduğundan,²⁰² Sebe'

¹⁹⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Akâvîli fi Vucûhi't-Te'vîl*, 4/85; Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 26/381.

¹⁹⁵ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'ân*, 1/426.

¹⁹⁶ Sâd 38/34-35.

¹⁹⁷ Abdalbâkî, *el-Mu'cemu'l-Müfrehes li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerim*, 357-358.

¹⁹⁸ en-Nisâ 4/163.

¹⁹⁹ el-Bakara 2/251.

²⁰⁰ el-Enbiyâ 21/78-79.

²⁰¹ en-Neml 27/16.

²⁰² en-Neml 27/19.

melikesine mektup gönderdiğinden²⁰³ ve atları sevdiğinden de söz edilmektedir.²⁰⁴ Aynı zamanda Kur'ân'da Hz. Süleymân'nın hidâyete erdiğine,²⁰⁵ Allah'a yöneldiğine,²⁰⁶ O'nun katında değerli ve güzel bir geleceği olduğuna;²⁰⁷ kuşdili ve diğer bazı hayvanların dilini bildiğine;²⁰⁸ insan, cin ve kuşlardan oluşan bir orduya sahip olduğuna;²⁰⁹ emrinde gidişi ile gelişi bir ay süren rüzgârların, bina ustalarının ve dalgıçlık yapan şeytanların olduğuna dikkat çekilmektedir.²¹⁰

Hz. Süleymân'nın tahtının üstüne bırakılan bir cesetle sınanması da Kur'ân'da yer almaktadır: *“Andolsun, biz Süleymân'nın tahtının üstüne bir ceset bırakmak suretiyle onu imtihan ettik. Bunun üzerine o bize yöneldi. Rabbim, 'beni affet ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülkü bana ver. Çünkü sen, karşılıksız çok armağan edensin' dedi.”*²¹¹

Yukarıdaki âyetlerde zikredilen Hz. Süleymân'nın imtihan edilmesi, tahtının üzerine cesedin neden bırakıldığı ve onun af dilemesine neden olan hatası ile ilgili tefsirlerde birçok İsrâiliyât türü rivâyet bulunmaktadır.²¹² Bu rivâyetlerin çoğu nübüvvet anlayışıyla bağdaşmayan nakiller oldukları için onlardan sarf-ı nazar ediyoruz. Ancak bu rivâyetler arasında sıhhat bakımından reddedilmesi mümkün olmayan sahih bir hadis bulunmaktadır. Ama bu hadisin de bu olayla ilgisi sağlam değildir. Ebû Hüreyre'nin (ö. 58/687) rivâyet ettiği bu hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Hz. Süleymân, 'bu gece yetmiş hanımımınla yatacağım ve her birinden bir mücâhid doğacak' diye yemin etti. Fakat inşaallâh demeyi unuttuğu için o gece sadece bir hanımı hamile kaldı, o da yarım bir çocuk doğurdu. İşte o yarım çocuk tahta oturan Süleymân'ın kucığına konuldu. Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki eğer Süleymân inşaallâh deseydi bütün hanımları*

---

²⁰³ en-Neml 27/28.

²⁰⁴ Sâd 38/31-33.

²⁰⁵ el-En'âm 6/84.

²⁰⁶ Sâd 38/30.

²⁰⁷ Sâd 38/40.

²⁰⁸ en-Neml 27/16, 18.

²⁰⁹ en-Neml 27/17.

²¹⁰ Sâd 38/37-38.

²¹¹ Sâd 38/34-35.

²¹² Taberî, *Câmi 'u'l-Beyân 'an Te'vili Âyi'l-Kur'ân*, 10/580-582; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'ân*, 5/270-277; Begavî, *Meâlimü't-Tenzil*, 4/52-55; Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidü't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Akâvili fi Vucûhi't-Te'vil*, 4/90-91; Râzî, *'İsmetu'l-Enbîyâ*, 125-126; Ebû Hayyân, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhît*, 7/381; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, 4/30-31; Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâikutü't-Te'vil*, 3/155-156; Kâsimî, *Mehâsinu't-Te'vil*, 8/261-262; İbn 'Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 23/15-156.

Allah yolunda cihat eden erkek süvariler doğururdu.”²¹³ İşte Hz. Süleymân'nın tahtının üzerine bırakılan bu yarım çocuk onun imtihan sebebidir.²¹⁴ Ama bu görüş de sadece bir olasılıktır. Bu rivâyeti benimseyenlere göre Hz. Süleymân'nın Rabbinden af ve mağfiret dilemesinin sebebi inşâallâh demeyi unutmamasından kaynaklanmaktadır. Tahtının üzerine cesedin bırakılması ise temsilî bir anlatımdır ve yarım doğan çocuğa işaret etmektedir.²¹⁵

3.6. Hz. Yûnus

Kur'ân-ı Kerîm'de balık tarafından yutulduğu için kendisine *Zûmnûn*²¹⁶ ve *Sâhibu'l-hût*²¹⁷ lakapları verilen Hz. Yûnus da Yüce Allah tarafından uyarılan peygamberdendir.²¹⁸ Yûnus sözcüğü, Kur'ân'da dört defa geçmekte²¹⁹ olup aynı zamanda Kur'ân'ın onuncu sûresinin de adıdır. Kur'ân'da Hz. Yûnus hakkında altı sûrede malumat bulunmaktadır. Nisâ sûresinde kendisine vahiy gönderilen,²²⁰ En'âm sûresinde Allah'ın doğru yola erdirdiği peygamberler arasında ismi geçmektedir.²²¹ Yûnus sûresinde de kendi kavmi azabı gördükten sonra inkârdan vazgeçip helak olmaktan kurtulan tek memleket halkı olduğu ifade edilmektedir.²²² Enbiyâ sûresinde ise Hz. Yûnus'un kavmine kızarak görevini terk edip ülkesinden ayrılarak sıkıntılardan kurtulacağını zannettiği, ancak sıkıntıya düşünce hatasını fark ettiği, Allah'a yalvardığı ve sıkıntısının giderildiği belirtilmektedir.²²³ Kıssanın buraya kadar olan kısmına ek olarak Sâffât sûresinde kavminden ayrıldıktan sonra bindiği geminin fırtınaya yakalanması sonucu denize atıldığı, bir balığın kendisini yuttuğu sonra da Rabbine yalvardığı ve daha sonra tövbesinin kabul edildiğine dair

²¹³ Buhârî, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, “Enbiyâ”, 40.

²¹⁴ Begavî, *Meâlimü't-Tenzil*, 4/52-55; Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an Hakâiki Çavâmidü't-Tenzil ve 'Uyûmi'l-Akâvili fi Vucûhi't-Te'vil*, 4/90-91; Râzî, *Mefâtihu'l-Çayb*, 23/394; Râzî, *İsmetü'l-Enbiyâ*, 125-126; Ebû Hayyân, *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhit*, 7/381; Neseî, *Medâriku't-Tenzil ve Hakâikut'-Te'vil*, 3/155-156; İbn 'Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenwîr*, 23/15-156.

²¹⁵ Hayreddin Karaman vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007), 4/581-582.

²¹⁶ el-Enbiyâ 21/87.

²¹⁷ el-Kalem 68/48.

²¹⁸ el-Enbiyâ 21/87-88; es-Sâffât 37/139-148; el-Kalem 68/48.

²¹⁹ en-Nisâ 4/163; el-En'âm 6/86; Yûnus 10/98; es-Sâffât 37/139-148.

²²⁰ en-Nisâ 4/163.

²²¹ el-En'âm 6/86.

²²² Yûnus 10/98.

²²³ el-Enbiyâ 21/87-88.

bilgiler yer almaktadır.²²⁴ Ayrıca Kalem sûresinde de davetinde sabırlı davranılmadığından dolayı eleştirilmektedir.²²⁵

Yukarıdaki bütün âyetlerden Hz. Yûnus'un davetinde sabırsızlık gösterdiği, öfkelenerek kavmini terk ettiği ve bu tutumundan dolayı Yüce Allah tarafından uyarıldığı anlaşılmaktadır. Hz. Yûnus'un yaptığı hataları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Hz. Yûnus, kızarak kavmini terk ettiği için hata etmiştir. Hz. Yûnus burada Allah'a değil, kavmine kızmıştır. Çünkü normal bir Müslümanın bile Allah'a kızması düşünülmezken nasıl olur da bir peygamber Allah'a kızabilsin. Hz. Yûnus'un buradaki hatası, kavmini dine davet ederken sabırsız davranması ve davetini erken terk etmesidir.²²⁶

2. Hz. Yûnus, kavminin arasından çıkmakla kurtulacağını sandığı için hata etmiştir. Kur'ân, bu tutumundan dolayı onu şöyle uarmaktadır: *"Bizim kendisine güç yetiremeyeceğimizi zannetmişti."*²²⁷

3. Karanlıklar içinde, haksızlık ettiğini bizzat kendisi şu şekilde itiraf etmektedir: *"Gerçekten ben haksızlık edenlerden oldum."*²²⁸

4. Yüce Allah, Hz. Yûnus'u balığın karnında hapsedmekle onu terbiye etmiştir. Terbiye de ancak bir hata sonucu verilmektedir.

5. Hz. Yûnus'un açık bir şekilde yanlış bir iş yaptığı Kur'ân'da şöyle zikredilmektedir: *"Doğrusu o kınanacak bir iş yapmıştı."*²²⁹

6. Yüce Allah, Hz. Peygamber'i risâlet ve tebliğ görevinde sabırlı olmaya davet etmekte; Hz. Yûnus gibi aceleci olmamasını emretmektedir.²³⁰ Hz. Yûnus hata yapmasaydı Yüce Allah onu sabırsızlık konusunda örnek vermezdi.²³¹

---

²²⁴ es-Sâffât 37/139-148.

²²⁵ el-Kalem 68/48.

²²⁶ Râzî, *'İsmetu'l-Enbîyâ*, 129.

²²⁷ el-Enbiyâ 21/87.

²²⁸ el-Enbiyâ 21/87.

²²⁹ es-Sâffât 37/142.

²³⁰ el-Kalem 68/48.1

²³¹ Mansûr Râşid et-Temîmî, *el-'İsmetu fî Davi 'Akideti ehl-i Sünneti ve'l-Cemâati* (Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1429), 237-238.

SONUÇ

Yüce Allah'ın en seçkin kulları olan peygamberlerine birçok lütuf ve ihsanı bulunmaktadır. Bunların başında ise sadece peygamberlere mahsus olan ismet sıfatı gelmektedir. İsmet sıfatı sayesinde peygamberler, irade ve ihtiyarları bâkî kalmakla birlikte her türlü günahahtan uzak durmuşlardır. Peygamberler, bu ilâhî nimet sayesinde nübüvvetten önce ve sonra küfürden, şirkten, risâletle çelişen yüz kızartıcı, onur kırıcı küçük ile büyük her türlü günahahtan da kendi iradeleriyle uzak durmuşlardır. Zira günah işleme gücü elinden alınan bir peygamberin ismet sıfatıyla övgüye mazhar olması akıl ve din açısından uygun değildir. Peygamberler, tebliğ konusunda ismet sahibi şahsiyetler oldukları için yalan konuşma, unutma ve bilerek hata yapma gibi her türlü beşerî noksanlıklardan da korunmuşlardır. Nitekim bilerek günah işleyen birisinin başkasına günah işlememesini telkin etmesi, tutarlılık açısından normal bir davranış sayılmamaktadır. Zira peygamberlerde bulunması gereken en önemli husus doğruluk ve güvenilirliktir. Bu özelliklere sahip olmayan bir peygamberin davasında başarılı olması, ümmetini etkilemesi ve onları doğru yola iletmesi mümkün değildir.

Peygamberlerin temel görevi olan tebliğ ile ilgili herhangi bir hataları olmasa da onların beşerî özellikleri çerçevesinde sınırlı bazı küçük hataları ve yanılmaları olmuştur. Peygamberlerin hataları, Allah'a isyan etme veya sıradan insanların işledikleri günahlardan değildir. Onların hata ve yanılmaları, hakkında açık bir hüküm bulunmayan meselelerdeki içtihatları sebebiyle tenzihi veya evla olanı terk etmelerinden kaynaklanmaktadır. Yüce Allah, beşerî özelliklerinden kaynaklı bu tür hatalarından dolayı bile peygamberlerini uyarılmış ve onlar hataları üzerinde sabit bırakmamıştır. Yüce Allah, peygamberleri azarlamak veya cezalandırmak için uyarmamış, tam aksine onları kemale erdirmek için uyarmıştır. Onlar da bu uyarılar karşısında en ufak bir ihmalkârlık göstermeden yaptıklarından hemen vazgeçmişler ve tövbe ederek Rablerinin göstermiş olduğu doğru yola yönelmişlerdir. Bu şekilde peygamberlerin davranışları hakkında insanların hem kuşkuları giderilmiş hem de doğru yanlıştan, hak da batıldan ayrılmıştır. Ayrıca onların bu tür hataları, tebliğ dışındaki uygulamalar neticesinde meydana gelen yanılmalar olduğu için, herhangi bir bağlayıcılıkları bulunmamakta ve peygamberlerde bulunması gereken sıfatların nüvesini teşkil eden ismet sıfatına da gölge düşürmemektedir.

Peygamberlerin uyarılmasını konu alan âyetler, Allah'tan başka hiç kimsenin mutlak manada gaybî bilmediğini göstermektedir. Zira eğer peygamberler, gaybî bilmiş olsalardı, uyarıyı gerektirecek hatları işlemezlerdi. Bu âyetlerden onların da sadece Allah'ın kendilerine bildirdiği miktardaki gaybî bilgiyi bilme imkânına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bu âyetler, Allah'ın seçkin kulları olan peygamberlerin bile yanıldıklarını, kaldı ki sıradan insanların tabiatı gereği hata yapmalarının ve günah işlemelerinin her zaman mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu durumda toplumda küçük hatalar karşısında Müslümanın yıkıcı değil, hoşgörülü olmasının ve tahammül göstermesinin gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Aynı zamanda bu âyetler, kişinin dünyadaki gücü ve Allah katındaki mertebesi ne olursa olsun bazı sıkıntılarla imtihan edilmesinin mümkün olabileceğini göstermektedir. Bela ve musibetlerle sınanan kişinin de Yüce Allah'ın yardımına ve affına muhtaç olduğuna, makam ve mevkiine güvenerek de kendisini Allah'tan bağımsız hissetmemesine işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdulgâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Alfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-'Arabî, ts.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû 'Abdillâh 'Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Seybânî. *el-Müşned*. thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. 40 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2. Basım, 1999.
- Bağdâdî, Ebû Mansûr 'Abdulkâhir b. Tâhir b. Muhammed Et-Temîmî. *Kitâbu Usûli'd-Dîn*. İstanbul: Dâru'l-Fünûn, 1968.
- Begâvî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesûd. *Meâlimü't-Tenzîl*. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2016.
- Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Sa'îd 'Abdullâh b. 'Ömer b. Muhammed eş-Şîrâzî. *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 7. Basım, 2018.
- Buhârî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi 'u's-Sahîh*. 6 cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987.
- Curcânî, Ebî Hasen Alî b. Muhammed b. Alî. *et-Ta'rifât*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2013.
- Demir, Recep. "İtâb Âyetlerinin Şîi Yorumu: Taâtabâi Örneği". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 5/4 (Nisan 2016), 1047-1082.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelüsî. *Tefsiru'l-Bahri'l-Muhît*. thk. Zekeriyâ Abdülmevcud-Ahmed en-Necûlî. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2010.
- el-Kuşeyrî, Ebû'l-Kâsım Zeynüslâm Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdilmelik. *Letâifü'l-İşârât*. thk. İbrâhim el-Besyûnî. 3 Cilt. Mısır: El-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-'Ammetu li'l-Küttâb, 3. Basım, ts.
- Ferâhîdî, Halîl b. Ahmed. *Kitâbu'l-'Ayn*. thk. Mehdî el-Mahzûmî-İbrâhîm es-Sâmirâi 8 Cilt. (b.y.: Dâru Mektebeti'l-Hilâl, ts.
- İbn 'Abbâs, 'Abdullah. *Tenvîru'l-Mikbâs min Tefsîri İbni'l-'Abbâs*. cem eden. Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb el-Fîrûzâbâdî. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, ts.
- İbn 'Aşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 30 cilt. Beyrut: Mûessetu't-Târîh, ts.

- İbn ‘Atıyye, Ebû Muhammed ‘Abdülhak b. Gâlib b. ‘Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelüsî. *el-Muharreru'l-Vecîz fi Tefsîri'l-Kitâbi'l-'Azîz*. thk. ‘Abdüsselâm ‘Abdüşşâfi Muhammed. 5 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2016.
- İbn Fâris, Ebî Hüseyin ‘Ahmed b. Zekeriyâ. *Mu‘cemu Meşkâyi'si'l-Luğa*. thk. ‘Abdüsselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Dımeşk: Dâru'l-Fıkr, 1979.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr el-Kaysî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*. 4 cilt. Beyrut: Dâru İhya-i't-Türasi'l-'Arabî, 1997.
- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-'Arab*. 15 cilt. Beyrut: Dâru's-Sadr, ts.
- İsfahânî, Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal. *Müfredâtu Elfâzi'l-Kur'ân*. çev. Abdalbaki Güneş-Mehmet Yolcu. İstanbul: Yarın Yayınları, 4. Basım, 2015.
- Karaman, Hayreddin vd. *Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*. 5 cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Kârî, Ebû'l-Hasen Nûruddîn ‘Alî b. Sultân Muhammed. *Şerhu'l-Fıkhî'l-Ekber*. Mısır: Dâru'l-Kutubi'l-'Arabîyyeti'l-Kübrâ, 1327.
- Kâsimî, Muhammed Cemâluddîn. *Mehâsinu't-Te'vîl*. thk. Muhammed Bâsil. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2. Basım, 2003.
- Kefevî, Ebû'l-Bekâ Eyyûb b. Musâ. *Külliyâtü Ebi'l-Bekâ*. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1998.
- Kendibay, Serikjan. “Kur'an'da İtab Âyetleri Çerçevesinde Hz. Peygamber (s.a.s)'e Yapılan Uyarılar”. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 3 (2017), 31-49.
- Lekkânî, ‘Abdüsselâm b. İbrâhîm. *Şerhu Cevhereti't-Tevhid*. Muhammed Muhyeddîn b. ‘Abdulhamîd'in en-Nazmu'l-Ferîd bî Şerhi Cevhereti't-Tevhid ile birlikte. Mısır: Matbatu'sa'ade, 2. Basım, 1955.
- Mâtüridî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd es-Semerkandî. *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*. thk. Mecdî Bâslûm. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2005.
- Mutrafî, ‘Uveyd b. ‘İyâd b. ‘Âyid. *Âyâtu İtâbi'l-Mustafâ fi Davi'l-İsmeti ve'l-İctihâd*. Mekke: y.y., 2005.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâikut'-Te'vîl*. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.

- Okumuş, Mesut. "Kelâm-ı İlâhî Oluşunun Kanıtı Olarak Hz. Peygamber'e Yönelik Uyarı ve Tehditler". *İslâmî İlimler Dergisi* 1/1 (Bahar 2006), 27-49.
- Özdemir, Ahmet. "Fahreddin Râzî'de Peygamberlerin İsmet Meselesi". *Turkish Studies* 13/9 (2018), 195-212.
- Pak, Süleyman. "Kur'an'da Hz. Peygamber'in Günah İşleme İmkânı (Nisa Suresi 105-107. Ayetler Örneği)". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/32 (2017), 641-669.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *İsmetu'l-Enbîyâ*. tkd. Muhammed Hicâzî. Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1986.
- Râzî, Ebû 'Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin. *Mefâtihu'l-Ğayb*. 32 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-'Arabî, 3. Basım, 1420.
- Sa'lebî, Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-Beyân 'an Tefsiri'l-Kur'ân*. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2004.
- Sancaklı, Saffet. "Hz. Peygamber'in Bazı Nitelikleri Açısından Kur'ân-ı Kerîm'de Kendisini Uyarın Âyetlerin Analizi". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 15/3 (2002), 435-446.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullâh. *Fethu'l-Kadîr*. 5 cilt. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1414.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. 13 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 6. Basım, 2014.
- Teftâzânî, Sa'duddîn Mes'ûd b. Ömer b. 'Abdillâh. *Şarhu'l-Mekâsîd fi 'İlmi'l-Kelâm*. Pakistan: Dâru'l-Me'ârifî'n-Nu'mâniyye, 1981.
- Temîmî, Mansûr Râşid. *el-İsmetu fî Davi 'Akideti ehl-i Sünneti ve'l-Cemâati*. Riyad: Mektebetu'r-Ruşd, 1429.
- Turan, Abdülbaki. "Kur'ân-ı Kerîm'deki İtâb Âyetleri". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1990), 56-75.
- Vâhidî, Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Muhammed en-Nisâbü'rî. *Et-Tefsîru'l-Basît*. Riyad: 'İmâdetu'l-Bahsi'l-'İlmiyyi, 1430.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/257-262. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. 'Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf 'an Hakâiki Ğavâmidî't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Akâvîli fi Vucûhi't-Te'vîl*. thk. Muhammed Abdüsselam Şahin. 4 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2015.

Zürkânî, Muhammed ‘Abdul‘azîm. *Menâhilu'l-‘İrfân fi ‘Ulûmi'l-Kur‘ân*. thk. Fevvâz ‘Ahmed Zemerlî. 2 cilt. Beyrut: Dâru'l-Küttâbi'l-‘Arâbî, 2. Basım, 1996.